

Slöjdstories

Örnsköldsviks museum och konsthall

Sommaren är tingens årstid. Att gå på auktioner och Loppis hör till sommarens enkla nöjen. Friluftsmuseer välkomnar och lockar till sina samlingar av ålderdomliga byggnader och föremål. I sommarstugor och fritidshus återupptäcker många av oss gamla husgeråd och nyttoföremål som förpassats hit. När vi på nytt tar dem i bruk övertygar de ofta med sin funktionsduglighet. Trots äldre tillverkningsdatum och form är de bra att ha till hands.

Det är därför helt rätt av Örnsköldsviks museum att visa nutida slöjd i sommarens utställning *Slöjdstories* i konsthallen. En utställning, som i regi av länets slöjdkonsulenter presenterar 24 aktiva och tidsmedvetna slöjdare verksamma i Västernorrland. Man kommer in i en prunkande trädgård av ting, färger, former – och ljud. Tre paviljonger skapar struktur i det överdådliga utbudet av ting. I projektioner med film och tal framträder slöjdarna själva i rörliga porträtt. Så småningom blir man bekant med dem. Man lär känna deras avsikter och hör dem reflektera kring sin estetiska, nyttoinriktade men otidsenliga produktion.

Jag är själv ingen slöjdare men upptäcker när jag ser utställningen mitt starka beroende av några slöjdade ting som jag använder i vardagen, ja flera gånger om dagen. Skärbrädor, brödfat och dosor i näver, en svept frukostbricka med några sammanhållande stygn av björkrot. Det är alltid lika tillfredställande att hantera dessa ting som kombinerar slitstark skönhet med god funktion. Bland de utställda föremålen gör jag omedelbart några fynd som motsvarar mina slumrande behov. En huggkubbe för inomhusbruk är en innovation av Johannes Thyr, ett nytänkande uppkommet ur nödvändighet. Hade jag råd skulle jag skaffa den pardörr som Karin Jakobsson tillverkat, inspirerad av bildhuggaren Pehr Westman från Utanö på Härnön, som på sin tid (1757–1828) sägs ha introducerat den gustavianska stilen i Ångermanland. Ulf Palos hushållspappershållare svarar mot ett nytt, trivialt och belastande behov som är svårt att befria sig från. Hans vrilstol står mitt i utställningen, precis där den behövs för att ge plats för en stunds kontemplation. Sigbritt Mann och Patrik Hjort hör till de få i utställningen som arbetar i metall. Hon har gjort en beundransvärd skål med en lika beundransvärd träask som förlaga. Jag fastnar också för Hjorts ljustake som både är vacker, ändamålsenlig och brandsäker. För mig behövs inga ytterligare motiv för att ett slöjdat ting ska vinna mitt gillande.

BILD: *Slöjdstories* på Örnsköldsviks museum och konsthall. Soffa av Ulf Palo, dyna av Britt-Marie Morsay, kudde av Ylva Varik.

Jag blir därför förvånad när det sägs att Hjort hämtat inspiration till ljustaken från dekoren på ett par lokor, alltså delar av en hästsele. Hade ljustaken inte kommit till utan denna förebild? Lika långsökt ter det sig att hämta mönster från locket till en svepask och överföra det till en bordsskiva i helt annan skala. Jag trodde att slöjdare är påhittiga människor som kan skapa nya ting utan att vara beroende av idéer från gamla föremål. I utställningen finns en överflödig strävan att bevisa hur gamla ting har inspirerat till skapandet av det nya. Bakom denna logik ligger naturligtvis en stolthet och glädje över den rika tradition som finns i mycken folklig tradition, inte bara i Ångermanland. Ulf Edberg utgör ett undantag när han förklarar att han inte inspirerats

av allmogens seder och bruk utan av en prålig ljuskrona på en nutida nöjeslokal. Därefter har han slöjdat objekt för erotiskt bruk: ögonbindel, suspensoar och harnesk.

Slöjdare med uppfinningsrikedom kan bidra med att hitta nutida användningsområden för äldre bruksting. Eller med traditionellt hantverk göra ting för nya behov. Mats Sundelin har nytillverkat en tavlett, en äldre enkel bokhylla, som med all säkerhet behövs än idag. Jakob Baumann har gjort förändringar av det ångermanländska träkarlet ölgås och kallar dem fågelskålar. Självt tycker jag fortfarande det är en bra idé att sy om hållbara kaffeförpackningar till shoppingväskor, som visades i Textilarkivets utställning *Återbuk* häromåret. Så enkelt kan det vara. Och så tar man slöjden med sig "in i samtiden och framtiden", som någon säger i det ljud- och bildspel som är en betydelsefull del av utställningen. Andra saker är bra som dom är, utan att efterlikna något annat; svepasken, trasmattan, skärbrådan, smörkniven. I dagligt bruk bevisar de, om och om igen, att "slöjd berör".

I Anundsjö socken i nuvarande Örnsköldsviks kommun arbetade två kvinnor mot 1800-talets slut med textilt hantverk för sitt uppehälle. Med all rätt är de idag mer ryktbara än under sin livstid. Den broderande Britta Kajsa Karlsdotter (1816-1915), som gett upphov till Anundsjösömnen och stickerskan Märta Stina Abrahamsdotter (1823-1903) står för synlig påverkan i utställningen. En paviljong ägnas åt deras nutida efterföljare. Märta Stina gjorde själv två radikala förnyelser av det ångermanländska fälltacket. Medan andra i omgivningen framställde dem i vävstol började hon sticka dessa livsnödvändiga brukstextilier i en helt egen teknik och mönstring. Andra höll sig till växtfärgade ullgarner medan Märta Stina vågade sig på att använda syntetiska färgstoffer som såldes av handlarna i Kubbe. Numera behövs inga fälltacken som värmande sängkläder. En vän till mig lägger ett fälltacke över motorhuven för att mildra kylan vintertid. Så vad gör vi idag av den inspiration som flödar från det totala täcket som Märta Stina, till all lycka, lämnat efter sig? Man kan naturligtvis, som utställningen visar, överföra fragment av mönstren till nutida benvämare och livstücken.

Men Märta Stinas storhet ligger i hennes uppseendeväckande självständighet. Hon försökte inte upprepa rosengångsmönster från yllevävar i sin stickning och inte heller efterlikna den förhärskande växtbaserade färgskalan. Stickningar i hennes format görs inte längre. Upplevelsen av deras monumentala egenart är nog det vi mest behöver idag.

Utställningen *Slöjdstories* har uppkommit ur utvecklingsprojektet *Mönster 2015* där utvalda slöjdare i länet studerat i museisamlingarna och lyssnat till teoretiska föreläsningar. Utställningen kommer att vandra vidare i länet; till Kramfors, Timrå, Ånge och Textilarkivet i Sollefteå. Det sägs att utvecklingsprojektet vill nå yngre slöjdare. Men utställningen sprider inspiration åt flera håll. Den kan ge lust att slöjda, att göra något själv, att lära sig mer. Eller att köpa slöjd. För mig leder utställningen till att jag på nytt uppskattar de slöjdade ting jag redan har. Jag strör salt med en sked av ben. Doserar kaffe med en snidad träsked. Jag påminns om hur min mamma en sommar broderade stolssitsar till ett par ärvda stolar. Jag går upp på vinden och hittar dem. Jag kommer att ge dem en bättre placering.

Text och foto: Margareta Klingberg

Volym 2016-07-29